

KEISERLIK KOKIK

Draamateater

ANDRUS KIVIRÄHK

Keiserlik kokk

2008

kaks vaatust

lavastaja ja

helikujundaja → ANDRUS KIVIRÄHK

kunstnik → KASPAR JANCIS

etenduse juht → ANNELI ROOSI

Esietendus 11. novembril 2020

väikses saalis

Õhtujuht → JAN UUSPÖLD

Tuglas → RAIMO PASS

Elo → KAIE MIHKELSON

Muia → HARRIET TOOMPERE

Aadu → CHRISTOPHER RAJAVEER

Eduard → IVO UUKKIVI

Näidend „Keiserlik kokk” on laenanud pealkirja Tuglase viimaseks jäänud novelli ja sündmustiku Elo Tuglase kuulsast päevaraamatust. Seega on mitmetel tegelastel – Aadul, Muial, Eduardil – olemas kindlad prototüübid, keda kirjandushuvilisel pole raske tuvastada. Kuid on seda üldse tarvis teha? Tuletaksin meelde lugu, mida kõneletakse Ants Eskolast, kes Panso kuulsas „Inimese ja jumala” lavastuses mängis härra Maurust. Teatavasti oli Mauruse prototüübiks Hugo Treffner, kelle koolis Tammsaare õppis. Nii oligi Eskolale siit ja sealt nõu antud, kuidas Treffner oma elu ajal kõndis ja kuidas kõneles. Mille peale Eskola olevat vastanud, et tema ei mängi mitte Hugo Treffnerit, vaid Tammsaare loodud tegelaskuju härra Maurust.

Sama lugu on ka „Keiserliku koka” kangelastega. Juba Elo Tuglase päevaraamat on küllaltki ebaobjektiivne ja tendentslik, vahendades meile vaid Elo isiklikku ja küllaltki iroonilist nägemust oma külaliste kohta. Meie oleme irooniale veel mitu vinti juurde keeranud ning jõudnud kohati lausa karikatuurini. Laval on näidendi tegelased, mitte ajaloolised isikud.

Seega – „Keiserlik kokk” ei ole kirjanduslooline ega biograafiline näidend, siit ei maksa otsida arhiividest ning ürikutest välja nõrutatud kristallpuhast tõde. See on lihtsalt üks lugu inimestest, kes on sattunud ajaloo keerisesse: vahet pole, mis nime nad kannavad või millist elukutset esindavad. Paljud neist kaotavad kindla pinna jalge alt, lasevad end tuulelilidel kaasa viia ja keerlevad õhus kui marionetid. Mõned üritavad aga vastu pidada ja jätkata oma endist elu, ehkki torm ka nende kodu halastamatult lammutab. Kuid nad ei anna alla ja vahel – nii nagu juhtus Tuglastega – suudavadki ära oodata kõige hullema maru raugemise ning hoida alles vähemalt kübekese tormieelset maailma.

Tuglast nimetati omal ajal eesti kirjanduse paavstiks. Võib öelda, et meie lavastus ongi lugu paavsti pagendusest, paavsti kannatuseaastatest, paavsti proovile panekust. Ta pidas vastu.

Andrus Kivirähk

„Keiserliku koka“ proov oktoobris 2020.
Laura Pählapuu foto.

FRIEDEBERT TUGLAS KEISERLIK KOKK

1

Esimene suvistepüha – neid harvu päevi, mil restoran oli suletud ja Metslov täitsa vaba. Palju neid ju aastas polnudki – ainult kaks-kolm. Ja nagu muidu olid sunnitud pidevalt rakkes olema, nii säärasel erand-päeval puhkama. Ning mõlemad olukorrad koormasid õieti ühteviisi. Sest sellise sunnipärase puhkuse kasutamiseks polnud tal kujunenud mingeid harjumusi. Ega osanud tänastki päeva võtta nõnda, et oleks sellest tõelist rõõmu tundnud.

Ta magas küll keskhommikuni. Ja püüdis pärast seda ka oma perekonnale elada. Kuid poeg ja tütar olid juba hommikul kodunt kadunud ning naine oskas ainult toriseda. Korteri tundus kuum ja haigutamapanevalt igav. Ning isegi kärbsed vaegasid erakordse õelusega, hoolimata varasest ajast.

Ja Metslovi haaras äkiline vihapuusk. See oli temas küdenud juba kaua aega. Seda põhjustasid ta kehaline ja vaimne väsimus ning tüdimus kõigest. Nüüd kippus see pinnale prahvatama. Ta ei vastanud naisele enam midagi, vaid otsis esile oma pühapäevaülikonna. Vähe oli tal mahti olnud seda kulutada, ja sellepärast oli vähe põhjust ka uut muretseda. Nagu see ei vastanud enam päevamoele, nii ka tema paisunud kehavormidele. Ümmarguse hännaga jeerok oli pingul kõhu ümber ja päratu kõrge püstkrae kägistas kurku. Ega olnud panama-kaabugi enam esmavärske. Ainult hõbenupuga kepp vastas

veel kõigile aastaaegadele ning eluigadele. Nii varustatuna lahkus ta sõnalausumata kodust. Ta läks oma tänava lõpuni, läbis aeglaselt inimlageda pargi ja laskus mööda mäerinnakut alla kesklinna. See oli ta igahommikune ja hilisõine teekond, rutates ametisse või koju puhkama. Nüüd polnud kuhugi ruttu, nagu polnud sihtigi. Ta tahtis pääseda ainult inimeste seltsi, kes ei meenutaks ta igapäevast ümbrust. Näha mingit liikumist, mis ei sarnaneks tammumisega köögilaua ja pliidi vahel. Lihtsalt unustada. Päike kallas avarale raekojaväljakule keskpäeva valgust ja taevas katuseviilude kohal oli silmipimestavalt hele. Kuid tänavad olid tühjad, ärid suletud, kogu linn nagu surnud. Kõik, kes aga kaela kandsid, olid kadunud – jõe, linna ümbrusse või kaugemalegi maale. Vahest elati veel linna ääreaguleis, poristel õuedel, soistel kapsamaadel. Siin keskuses aga liikus ainult mõni üksik inimvari – ja seegi ikka eemale rutates. Metslov polnud arvestanud tänase erandpäeva meeleolu. Ei aimanud, et see kehtis mitte üksnes tema, vaid kõigi teistegi kohta. Ja ta tundis äkki meeltmasendavat igavust. Et peabki inimene nii üksik, nii mahajäetu, nii sugulaste-sõpradeta olema! Ei märka seda keset argipäeva rähklemist, küll aga säärasel vabal, ajarohkel erandpäeval. Siis ei tea, mis teha või peale hakata. Pole enam nii noorgi, et võiksid lohutada linnatagused lõbustuskohad või võõrad naistenäod. Ei, toda poolvintis lõbutsemist kuulis ta niikuinii iga päev. Ja naised – oh, nende aeg oli ammugi möödas. Oleks tahtnud kohata vaid inimest, sõpra, kaaskannatajat ses olemasolu igavuses. Kuid just selliseid polnud ... Ta tegi siiski jalutuskäigu piki jõeranda, ühest sillast teiseni. Jõge piirava betoonseina taga tõusid otse veest lopsakad paju- ja toomingapõõsad. Vastarannalt paistis niisama lokkav haljusemüür. Ja selle roheluse raamis voolas aeglane jõgi

heleda päikese all. Kuis oli siin kõik sellest peale kasvanud, kui Metslov seda viimast korda lähemalt nägi! Ja kui kaunis paistis hõbedaste lehtede värin tõmmult kiirgava veepinna kohal!

Kuid see ilu tegi ka miskipärast kurvaks ja sundis enese üksindust veel teravamini tundma.

Jõudnud uue sillani, pöördus Metslov juba mööda pargi siseteed tagasi. Kõrgete puude all ainult mõni üksik möödamineja: eit lapsevankriga, poisike õngevabega, tütarlaps kaubakspakutava kannikestekimbuga. Kuid kellele siin pakkuda? tundis Metslov talle kaasa. Ei olnud kedagi, kellele enesegi üksindust pakkuda. Või kui oligi, siis ei tahtnud seda enam teha.

Nii lähenes talle piki alleed pruunis ülikonnas mees, keerutades tüsedat keppi, kaabuserv silmil. Toda meest Metslov juba tundis: oli kriminaalpolitseinik ja külastas tihti nendegi lokaali. Ning nad kergitasid teineteisest möödudes kübarat. Kuid ka see mees näis täna igavust tundvat. Ja Metslov imestles: kas peaks olema temalegi see päev erandlik, tema seisukohast sisutu, olemisotstarbetu? Äkki on lakanud toimimast inimliku egoismi, pahe ja roimarlikkuse vaistud? See oleks aga niisama hea, kui lakkaksid universumis toimimast füüsika seadused ...

Kord kuulis Metslov kokapoisse omavahel salapäratsevat: tol kriminaalil olevat ta kepis kaheteraga mõök; häda korral tõmbab välja ning torkab! Nõnda siis peituks tolle õlgkaabu ja igavuse taga ometi midagi sügavamatki ... Ja Metslov muigas sapiselt.

Mõne aja pärast möödus tast teinegi tuttav. See oli ajakirjanik, siitsamast lehetoimetusest. Ja kohe näha, et oli tal olnud ränk öö: käik ebakindel, silmad klaasised. Kes teab, millises urkas oli jälle öö veetnud. Ja nüüd sel erandpäeval, kus kõik lokaalid kinni, ei saa kuskilt peaparandust!

Metslov põlgas vaistlikult selliseid tüüpe. Seal's on nende haridus, poliitikatarkus ja kirjutamis-

oskus! Kõigi keerukate juhtkirjade taga vaid üks probleem: kuidas pead täis saada! Ning Metslov käänas näo kõrvale, et ajakirjanik teda ei märkaks ega tuleks vahest võlgu norima.

Aga veel kolmandatki tuttavat pidi ta kohta-ma. Selle rābaldunud kogu ristles ta ees ühe põõsarühma juurest teise juurde, kükitas nende alla, painutas oksid kõrvale, vahtis teraselt, ohkas ja siirdus edasi. Oh, seda mehikest tundis Metslov eriti hästi. Oli kord nende eneste lokaali kärumees, hakkas siis juurdlema elu keerdküsimuste kallal ja oli nüüd nii kaugele jõudnud.

„Joonas, mis sa otsid?“ päriti temalt. „Otsin iseennast,“ vastas ta murelikult. „Ja ei leia?“ – „Ei leia! Oli just siin, aga nüüd ei leia!“

Metslov väristas vastikusest õlgu. Ta oli jõudnud juba väljakule politsei- ja pangamaja vahele. Mis esitaks tugevamini – otse käsitsihaaravalt reaalsust kui mitte need asutised. Aga vaat just nende seinte varjus käib inimene ringi ja otsib iseennast!

...

Metslov tundis jalutuskäigustki tüdimust. Selle kontrastpildid ärritasid ja väsisid. Oleks tahtnud peita end selle erandpäeva meeleolude eest. Olla jälle tõeliselt üksik.

Ta oli jõudnud parajasti põiktänavasse oma lokaali ette ja peatus hetkeks. Tänavapoolne sissekäik oli suletud ja akendel luugid ees. Metslov astus aga väravast sisse ja ületas õue. Selle munakividest hõõgus isegi säärasel soojal päeval niisket jahedust. Kõrged seinad ümber olid määrdunud ja aknad tuhmilt elutud, nagu kaega kaetud. Ta läks õue sopini, avas oma võtmega kõõgiukse ja lukustas jälle enese taga.

2

Igal tööhommikul oleks tulnud siin sedamaid kokamüts pähe ja kittel selga tõmmata ning tegevusse asuda. Oleks kadunud varsti sellesse kärinasse ja särinasse, töötades ise ning kaman-dades teisi.

Nüüd valitses siingi erandpäeva vaikus. Ainult laest rippuval liimipaberil pirises kärbes ja kraa-nist tilkus pisarhaavu vett. Pliidid vaevu mäletasid vana sooja ning läägevõitu kõõgilõhngi oli loium. Metslov kuulatas hetke toda kärbsepirinat ja veetilksumist. Siis viskas ta kaabu ja kepi lauale ning heitis nagu kedagi otsides pilgu teistesse ruumidesse.

Kohe vastas, üle koridori, eraldatud tolmuste portjääridega, oli suur söögisaal. Siit-sealt sule-tud luukide tagant ja luitunud eesriiete vahelt lan-ges selle parketile võbisevaid valguskiiri. Toolid olid asetatud laudadele, jalad püsti. Ja kogu saal oma kassikullast seinte ning laega näis päratuna. Kui ruttu võib ometi mõni ruum kaotada elulõhna! Alles eile oli siin pulbitsenud inimlik sõnaloba, edevus ja ülbus, raha jaht ning unustamishimu. Aga varsti võib siin näida nagu Tutanchamoni sajandeid suletud hauakambris . . .

Ühes saali otsas oli samuti portjääridega eralda-tud hämar puhvetiruum oma kinniste kappide ja vitriinidega. Teises aga tõusis muusikapoodium vaevalt viirastuvate noodipultide ning seina vastu toetatud kontrabassi sargaga. Ja siis selle kitsa koridori ääres rida üksikkabinette — kõik täitsa pimedad.

Jah, see koridor – nagu kaevikujoon kahe rinde vahel. Ühel käel võltsluksuslik, kuid ikkagi esin-duslik restoran, teisel aga omaette elav kõõgi-maailm.

Neid võiks võrrelda näitelava ja teatrisaaliga, mõtles Metslov. Seal ühel pool loodi ja serveeriti suupäraseks, teisel nauditi ning seediti. Koridor

nende vahel nagu rambisüvend.

Kumb on aga tõeliselt tähtsam? küsis ta. Oleneb sellest, kummalt poolt vaadata, vastas jällegi ise. Küllap pidasid need saksad seal saalis end võrratult tähtsamaks. Nende pärast ja nende kulul see lokaal ju eksisteeriski. Need olid elu pärisperemehed, portjääritagused aga ainult nimetud heloodid, keda vaid käsutati. Nende isiku vastu polnud kellelgi huvi.

Kui aga vaadata köögi poolt, eks paistnud siis saali elanikkond vaid kergatsliku, poolpurjus veidrike-karjana. Kui nad köögipoolt ei tundnud, siis tunti neid seal enam kui hästi. Nende ees küürutati ja neid tüssati, kui aga vähegi mahti. Metslov krimsutas halvakspanevalt nagu. Kui oled juba osake sellisest masinavärgist, mis seal siis parata. Kuid vähemalt omaette võis seda arvustada ja hinnata. Ning hinnata mitte kõrgelt.

Ta tuli tagasi kööki, kiskus krae pahaselt kaelast ja laskus laua otsas olevasse tugitooli.

See oli terve inimpõlve uhkeldanud ühes kabinetis. Kui plüüš juba lootusetult ligastus ja teine käetugi murdus, jõudis ta lõpuks kööki, Ja temas tavatses Metslov puhata, kui hakkas juba liialt jalgu väsitama. Sealt nägi kogu kööki ja võis ka õuele pilku heita. Ja nii istus Metslov nüüdki.

Siin ümber oli tema riik: vastas pliitiderida kõigi katelde, pannide, röstimisriistade kahurväega; kahel pool kõrval serveerimislaudad, nõuderiulid ja loputamistjad. Ning kuidas siin ka puhtust nõudsid, oli vaade küllaltki räpane, nagu ei pääsenud iiveldamapanevaist lõhnustki.

Siin sagisid harilikel päevil paar meesabilist ja paar kõõgieite ning ribeles jalus juhm kokapoiss. Siin vilksusid sisse ja välja frakisabu lehvitavad kelneridki oma kandmikega. Aga just neid Metslov eriti ei soosinud. Saali pool olid nad alandlikeks dresseeritud, siin aga sulitsevalt ülbed. Kuid, nõustus ta jälle, vajas ju lokaalteater selliseidki lavajõude.

See erandpäeva vaikus mõjus raugestavalt, ja Metslov haigutas pikalt. Vesi tilkus ikka ühe-toniliselt ja kärbes liimipaberil pirises endiselt. Metslov tõusis, tappis kärbse ja käänas kraani kõvemini kinni. Siis istus ta uuesti, laskus leentooli säilinud käetoole ning sulges silmad.

Kuid ta ei jäänud ometi magama, vaid siirdus ainult nagu teise valvelolekusse. Hetke köögi-reaalsuse asemele kerkis ta eluaegselt köögiga seotud olemasolu üldse.

Keegi oli äsja otsinud ennast. Seda narritempu polnud talle tarvis. Kuid see ei tähendanud, et ta oleks konkreetset enesel käes olnud. Mõnd teist inimest arvad kõrvalt vaadates päris selgesti nägevat, aga enesega pole asjad kaugeltki nii klaarid . . .

3

Metslovi elu ja vaade elule ei piirdunud ju ainult mingi kõrtsitaguse köögiurkaga. Ei, igasugust rahvarämpsu sagis ta ümber, kuid tema oli elanud selle keskel siiski oma elu. Ta oli selle jooksul natuke rohkem näinud kui need inimesed siin ja omal kombel isegi maailma ajaloos kaasas olnud. Aga lõpuks see just rõhutaski ta üksindustunnet ja pessimismi-filosoofiat.

„Endine keiserlik kokk” – nõnda reklameeriti teda siin. Noh, olgu, polnud tal midagi selle vastu. Sel ettekäändel teda siin ju peetigi ja pisut rohkem palkagi maksti. See oli tema reklaamiline väärtus – kogu lokaali seisukohalt. Kuid nagu ta ise, nii teadis ka see irisev peremees – samasugune optant –, et see reklaam põhjenes pisut võltsalusel. Polnud Metslov kaugeltki just keisri enese kokk. Oleks võinud pigemini öelda: suurvürsti, või veelgi õigemini: suurvürsti armukese kokk. Sest seda oli ta tõeliselt olnud. Ja see armuke ei elanud muidugi keiserlikus lossis, vaid hoopis vähenõudlikumas erapalees. Aga kui neil seal suurtes lossides söödud-joodud igavaks läk-

sid, siis kihutasid küll mõnel hullul ööl kõik tolle armukese poole. Mõnikord keiser isegi. Pistis pea kööki ja pilgutas silma: „Kuule, vennas, kui saaks õige tuhas küpsetatud kartuleid heeringaga? Ole meheks!”

Muidugi, seesuguseid asju ei maksa neile siin meenutada. Pigemini aja rind ette ja räägi hoopis teises toonis. Ning kahetse nagu möödaminnes, et suur aumärkide kogu, mis keiser ise pärast eriti õnnestunud galalõunaid oma käega ta rinda oli kinnitanud, kõik oli pidanud sinna maha jääma. (Noh, mõni ripats oli tal ju olnudki!)

Ei, ta ei hinnanud noidki saksu üle nende väärtuse. Kuid keiser oli läinud, suurvürst oli läinud, tema armuke — samuti. Kõik juba kümne aasta eest. Ega olnud tema see, kes neile kiviga tagant järele viskaks. Oli vaid üks neid väheseid, kes ikka veel nende tähtsuse riismeist elasid.

Just praeguste sakste võrdlemine endistega osutaski talle ajaloos toimunud murrangu suurust kõige selgemini.

Need tõusikud siin olid kasvanud silgu, kama ja kisle peal. Ja oleks pidanud neile edasigi serverima verivorsti ning klimbisuppi. Aga kus sa sellega! Oli tegemist ikkagi uue ülemkihiga. Peale tudengi- ja boheemirahva keerasid siia sisse ka ärituused, parlamendiliikmed, juhtumisi mõni ministergi. Lokaal oli ju küll pisut kõrvalises kohas, kuid tal oli oma kuulsus. Ja ikkagi: keiserlik kokk! Selles peituski loo naeruväärseim pool.

Ta jälgis vahel koridori uksest, kuidas nad oma daamidega juba sisse tulid, kuidas tellisid ja kuidas siis sõid. Oma teades nii tähtsad, puha raha- ja elumehed ... Oleks visanud neile siis otse nimme ette ükskõik millise soperdise. Oleksid aga maigutanud ja kiitnud, kui on kord keiserliku koka valmistatud ja nimetus prantsuskeelne.

Kahte suunda kiskus nende maitse, nagu kogu mõttelaadki. Ühelt poolt kanged rahvuslased – ja siis tee neile muudkui rahvuslikke toite: Nuustaku

šnitsel, Karksi-Nuia kotlet ... Aga sealsamas paisab hoopis nooblim, kui mõnele sodile prantsuskeelse nime paned. Nime, millest ükski kurat jagu ei saa. Aga kohe tundub kõige vintskem tõprakorjus õrn nagu ingliliha ...

Kuid temale olid kõik need piirid kitsad, nii rahvuslikud kui ka muud. Tema unistused käisid kõrgemale. Temagi oli nimelt unistaja, luuletaja, poeet pliidi tagant. Ja seda kõige tõelisemas mõttes.

Kes nägi ta köögiõhust kahvatu-tursunud nägu ja east vatsakat kogu – mis teadsid need ta hingest? Selleks oleksid pidanud nad ise ta hingeni ulatuma.

Muusika – see oleks vahest ta lähim ala olnud. Kuid olenes juba tema elukutsest, et ta iial ei saanud kontsertidel käia. Kuula vaid restorani poolelt hilisööni orkestri inisevat meeleolutsemist ... Aga mõnel õnnelikumal hommikul luges ta vaikselt omaette. Küll väga juhuslikult ja katkendlikult, kuid talle piisas sellestki enesevärskenduseks. Ta luges peamiselt luulet. Pika elu jooksul omal käel õppides oli ta kuidagi selleni jõudnud. Nimelt kõrgema luuleni, selle olemuse mõistmiseni. Tükike siit ja sealt, nagu kogemata, – kuid see valgustas tema panni-särisevat, katla-mulisevat maailma. Ning aitas teda enesegi mõistmisel.

Oleks tahtnud omagi elu kujutleda mingi luuleteosena – nimelt kokakunsti seisukohalt. Luua midagi ületamatut, midagi, mis jääks nagu igavesti püsima, olgugi et on ammu söödud. Põlistada oma nimi gastrosoofia alal nagu Brillat-Savarin, nagu Grimod de la Reynière, Dumas-vanem või lord Sandwich (oo, ta tundis neid!). Luua omast kohast ajalugu!

Kuid kellele? küsis ta jälle. Ei kõlvanud selleks nood seal, veel vähem need siin. See teadmine tõstatas vaid apaatiatunnet. Ja kes teab, vahest võrsus tolle ajakirjanikugi unustumistarve ikka samast tundest. Ta ei söanda ega suuda midagi

muud ette võtta. Kuid kui see nii on, siis ei saagi teda eriti süüdistada.

Eks peitunud ka kokk Metsloviks kutsutud malaka sees oma terariist. Kuid keegi ei märganud seda ega märkagi vist kunagi ...

Nõnda oma mõtetega heideldes oli aga Metslov äkki tundnud vanaduse lähenemist. Kuidagi salakavalalt oli see kõõgi künnisele hiilinud. Ei tea veel midagi, kuid tunned juba, et hakkad põhja põlema. Ikka rohkem ja rohkem. Ja lõpuks on sinust vaid pisut kõrbelõhna õhus. Ning su elu suur meistriteos jääbki luuletamata! ...

Päike oli pöördunud juba kõõgi poole ja laskunud madalale. Ta kiired ulatusid õuevärava kohalt isegi aknast sisse paistma. Ruum virvendas kollasest valgusest.

Metslov istus ikka laua taga ja jälgis kiirtemängu suure vaskkatla küljel. Seal paisus nagu tuleka hi: esiti süttis ainult väike punkt, siis laienes see tuliseks sõõriks, millest paiskusid laiali teravad, virvendavad kiired, sulades lõpuks üheksainsaks leekidelaamiks ... kuni hakkas kõik jälle kahvatu- ma ning hämarusse vajuma ...

Seegi erandpäev oli lõpule jõudmas.

1957

Friedebert Tuglas „Kogutud novellid”
Eesti Raamat 1971

Elo ja Friedebert Tuglas oma Nõmme kodu aias
1950. aastatel. Foto Eesti Teaduste Akadeemia
Underi ja Tuglase Kirjanduskeskuse muuseumist.

FRIEDEBERT TUGLAS

1886 2. märtsil sündis Ahjal Põlvamaal (1923. aastani kodanikunimega Friedebert Mihkelson).

1901 Avaldas ajakirjanduses oma esimese kirjatöö, lastejutu „Siil”.

1905 Võttis aktiivselt osa 1905. aasta revolutsioonist. 11. detsembril ta arreteeriti, järgnes kaks vangistusekuud.

Koos Gustav Suitsuga oli Tuglas üks „Noor-Eesti” rühmituse eestvedajaid, eriti väljaannete koostamisel ja toimetamisel. Ilmus „Noor-Eesti” I album.

1906-1917 Pagulusaastad, elas Soomes, Pariisis, Saksamaal, Šveitsis, rändas Itaalias, Hispaanias, Skandinaavias ja Belgias.

1906 Ilmus esimene raamat „Hingemaa”.

1917 Kodumaale jõudes kujunes Tuglas eesti kirjanduselu juhtfiguuriks. Tema eestvedamisel ja/või aktiivsel osalusel rajati kirjandusühingud „Siuru” (1917-1919) ja „Tarapita” (1921-1922) ning ilmusid nende albumid, samuti ilmusid ajakiri Odamees (1919), Ilo (1919-1921). Tuglas oli Eesti Kultuurkapitali mõtte üks algatajaid (1919).

1918 Friedebert Tuglas abiellus Emma Elisabet Oinasega (28. jaanuar 1896 Tartu - 11. juuni 1970 Tallinn, alates 1923. a Elo Tuglas). Nende abielu kestis Elo surmani, 52 aastat. Elo pühendus kõigiti oma mehe toetamisele ja majapidamise eest hoolitsemisele. Haritud ja teravapilgulise naisena jäädvustas Elo Tuglas oma päevikutes kaasaegset seltsi- ja kirjanduselu. Trükkis on ilmunud tema päevaraamatud „Tartu päevik 1928-1941” ja „Elukiri 1952-1958”, viimase motiidele tugineb näidend „Keiserlik kokk”.

1922 Tuglas oli kirjanikke koondava ühise loomeliidu, Eesti Kirjanikkude Liidu organiseerija ja esimene esimees (1922, viiel korral ka aastatel 1923-1939).

1923 Tuglase eestvõttel loodi Kirjanike Liidu ajakiri Looming ja ta oli selle esimene toimetaja (1923-1926).

1929 Tuglas oli Eesti Kirjanduse Seltsi esimees (1929-1940).

1944 Sõjas oma Tartu kodu kaotanud Tuglased kolisid Tallinna Nõmmele, Rootsist põgenenud Marie Underi ja Artur Adsoni 1933. aastal valminud eramusse, kus nad elasid elu lõpuni.

1946 Tuglas valiti Nõukogude Eesti akadeemikuks ja pälvis rahvakirjaniku aunimetuse. 1940. aastate lõpus ja 1950. alguses toimus stalinistlik kirjanduspärandi ümberhindamine, Tuglas heideti välja Kirjanike Liidust, ta ei saanud midagi avaldada, ta varasem looming kõrvaldati käibelt ja tema kui tõlkija nimi raamatute tiitel-lehtedel kaeti tušiga; temast sai põlualune. 1950 võeti talt ära aunimetused.

1955 Taastati Tuglase kodaniku- ja kirjanikuõigused, 1956 ka rahvakirjaniku aunimetus.

1969 Tuglas tegi ettepaneku oma teoste kordustrükkide honoraride eest asutada Kirjanike Liidu novelliauhind. See ettepanek jõustus postuumselt 1971, auhind hakkas kandma Friedebert Tuglase nime.

1971 15. aprillil suri Tallinnas.

1971 Asutati Friedebert Tuglase majamuuseum tema kodumajas Nõmmel Väikese Illimari 12.

1982 Soomes loodi Eesti-Soome kultuurisuhteid edendav Tuglase Selts.

Friedebert Tuglas pärandas oma vara Eesti Teaduste Akadeemiale. Testamendis avaldas ta ühtlasi soovi, et tema koduks olnud majas loodaks majamuuseum-uurimiskeskus.

Kirjanduskeskus on Eesti Teaduste Akadeemia kui avalik-õigusliku teadusorganisatsiooni asutus, mis moodustati 1993 Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituudi kirjandusosakonna ja sama instituudi koosseisu kuulunud Friedebert Tuglase majamuuseumi baasil.

Tegemist on rahvusvahelise haardega kirjanduse ja kultuuri uurimise asutusega, mille põhiülesanne on kogu eestikeelse ja varasemal ajal Eesti alal viljeldud mitmekeelse baltisaksa kirjakultuuri kompleksne uurimine ning selline teoreetiline mudeldamine, mis teeb ajaloolise Balti ja hilisema Eesti kirjaruumi nähtavaks, huvipakkuvaks ning teiste seda tüüpi ruumidega võrreldavaks ka rahvusvahelises teaduspildis.

Muuseum asutati 28. septembril 1971. aastal Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituudi koosseisus ja kandis siis nime Friedebert Tuglase Majamuuseum. Pärast Tuglaste surma hoonet laiendati, juurde ehitati väike konverentsisaal ning tööruum uurijaile. Külastajatele avati muuseum Friedebert Tuglase 90. sünniaastapäevaks 1976. aastal.

Praegu on muuseumis hoiul aarded Friedebert ja Elo Tuglase raamatu-, foto-, käsikirja ja kunstikogust, Artur Adsoni ja Marie Underi eelkõige Välis-Eesti perioodi pärandist, Eesti Kultuurifondi Ameerika Ühendriikides kunstikogust ning kunsti- ja kirjanduskriitiku Paul Reetsi kultuurikogust. Teisalt täidab muuseum Friedebert Tuglase soovi, et nii arhiividesse sukeldunud tõsiteadlane

kui ka särasilmne uudistaja tunneksid end nõnda, nagu oleksid tulnud külla ühte vaimuaardeid tulvil kodusse, kust peremees on hetkeks Nõmme mändide alla jalutama läinud.

Iga aasta 2. märtsil antakse siin kätte Friedebert Tuglase novelliauhinnad.

www.utkk.ee

„Keiserliku koka“ trupp Underi ja Tuglase Kirjanduskeskuse muuseumi aias septembris 2020. Ees Ivo Ukkivi, keskel vasakult Andrus Kivirähk, Kaie Mikhelson, Harriet Toompere, taga vasakult Jan Uuspõld, Aleksander Eelmaa, Anneli Roosi, Christopher Rajaveer. Lavastuse esimesel hooajal 2020/21 mängis Tuglast Aleksander Eelmaa. Alates 2021. aasta sügisest on selles rollis Raimo Pass.

ANDRUS KIVIRÄHKI

NÄIDENDITE

LAVASTUSED

DRAAMATEATRIS

- 1.** „Jalutuskäik vikerkaarel” esietendus 22.10.1994 suures saalis; lavastaja, kujundaja ja muusikaline kujundaja Mati Unt
- 2.** „Atentaat” esietendus 20.04.1997 suures saalis; lavastaja, valgus-, helikujundaja Hendrik Toompere, kunstnik Ene-Liis Semper
- 3.** „Papagoide päevad” esietendus 08.04.2000 väikses saalis; lavastaja Andrus Kivirähk, kunstnik Ene-Liis Semper
- 4.** „Rehepapp” esietendus 10.10.2001 suures saalis; lavastaja Hendrik Toompere, kunstnik Ervin Õunapuu, kostüümikunstnik Ene-Liis Semper
- 5.** „Rehepapp ja näärisokk” esietendus 14.12.2001 suures saalis; lavastaja Hendrik Toompere, kunstnik Ervin Õunapuu, kostüümikunstnik Ene-Liis Semper
- 6.** „Eesti matus” esietendus 08.06.2002; lavastaja Priit Pedajas, kunstnik Pille Jänes, valguskunstnik Airi Eras
- 7.** „Uus jõuluvana” esietendus 03.12.2003 suures saalis; lavastaja Andrus Vaarik, kunstnik Riina Degtjarenko
- 8.** „Aabitsa kukk” esietendus 10.09.2004 festivalil Komöödia, Lutsu teatrimajas, alates 8.10.2004 Maalisaalis, ED Maalisaali avaetendus; lavastaja Andrus Kivirähk, kunstnik Liisi Eelmaa
- 9.** „Adolf Rühka lühikene elu” esietendus 04.12.2005 väikses saalis; lavastaja Ingomar Viimar, kunstnik Pille Jänes
- 10.** „Surrealistid” esietendus 14.07.2006 Viinistu Kunstmuuseumi katlamajas; lavastaja Hendrik

Toompere, kunstnik Ervin Õunapuu, kostüümikunstnik Riina Degtjarenko

- 11.** „Voldemar” esietendus 25.03.2007 suures saalis; lavastaja Merle Karusoo, kunstnik Pille Jänes, helilooja Ardo Ran Varres
- 12.** „Vombat” esietendus 29.03.2009 suures saalis; lavastaja Merle Karusoo, kunstnik Pille Jänes
- 13.** „Vassiljev ja Bubör ta tegid siia ...” esietendus 25.04.2010 suures saalis; lavastaja Merle Karusoo, kunstnik Pille Jänes, helilooja Urmas Lattikas
- 14.** „Neegri vabastamine kõrgel kunstilisel tasemel” (Mark Twaini ainetel) esietendus 10.10.2010 väikses saalis; lavastaja, kunstnik ja muusikaline kujundaja Hendrik Toompere jr
- 15.** „Kevadine Luts” esietendus 11.11.2012 suures saalis; lavastaja Uku Uusberg, kunstnik Pille Jänes
- 16.** „Vaimude tund Koidula tänavas” esietendus 30.03.2017 Tammsaare majamuuseumis; lavastaja Priit Pedajas, kunstnik Riina Degtjarenko
- 17.** „Isamaa pääsukesed” esietendus 15.06.2018 Keila Kultuurikeskuses; lavastaja Priit Pedajas, kunstnik Pille Jänes
- 18.** „Keiserlik kokk” esietendus 11.11.2020 väikses saalis; lavastaja Andrus Kivirähk, kunstnik Kaspar Jancis
- 19.** „Talupojad tantsivad prillid ees” esietendus 10.04.2021 suures saalis; lavastaja Hendrik Toompere, kunstnik Ervin Õunapuu

Kasutatud muusika

Eesti NSV hümn, Hiina rahvamuusika, Dmitri Šostakoviči „Valss nr 2” ja „Kiin”, Vassili Agapkini „Slaavitari hüvastijätt”, Isaak Dunajevski filmimuusika, Nõukogude sõjaväemarsid, Aleksandr Aleksandrovi „Püha sõda”

pealavameister Mikk Lagemaa

lavameistrid Eerik Nõlvaku, Janno Jaanus, Jan Kärema

valgusmeistrid Andreas Altmäe, Raimond Danilov

helimeister Ann Einberg

helioperaatorid Norman Verte, Ann Einberg,

Tauno Makke, Pille- Riin Langeproon või Matis Leima

riietajad Kayre Pärnpuu, Marie-Katharine Maksim,

Jaanika Idvan, Kaja Edovald

grimeerijad Kristel Kärner, Edith Eller,

Marii Lotta, Marit Pruul

elektrik Raivo Valdas

kunstnik-kujundaja Külliki Falkenberg

õmblejad Marvi Idol, Urve Lerman,

Inge Vagiström, Jana Volke

drapeerija Enna Jürine

rekvisiidiala juhataja Karin Tetsmann

butafoor-dekoraator Taivo Mürsepp

tisler Toivo Sakk

tisler-dekoraator Juho Kokamägi

konstruktor Andrus Muuga

kostüümlao hoidja Kadri Varblane

lavastusjuht Andres Bergström

lavastusteenistuse juht Toivo Kaev

etendusteenistuse juht Johannes Tammsalu

kostüümiala juhataja Piret Tang

valgusala juhataja Priidu Adlas

heli- ja videoala juhataja Tauno Makke

grimmiala juhataja Helga Aliis Saaren

kavalehe koostajad Ene Paaver, Carmen Virkunen

plakati foto autor, plakati ja

kavalehe kujundaja Kadri Hallik

kunstiline juht Hendrik Toompere jr

teatrijuht Rein Oja

Täname

Eesti Teaduste Akadeemia Underi ja Tuglase

Kirjanduskeskuse muuseum

Teine trükk, september 2021

Toetajad

Koostööpartnerid

